

Szakács Béla Zsolt

MAROSI ERNŐ ÉS A MAGYAR KÖZÉPKORKUTATÁS

Ha van olyan, hogy vérbeli medievista, akkor Marosi Ernő (amellett, hogy még mennyi minden más) kétségkívül az. Hivatását és állásait tekintve művészettörténész, de olyan, aki a középkortudomány nagyon széles skálájára bír rálátással, és nem röstelli ezt a sokoldalú tudását művészettörténeti kutatásaiban sem kamatoztatni.

Az ELTE és az MTA Művészettörténeti Kutatócsoportja (majd Intézete) mellett bekapcsolódott a Közép-európai Egyetem (alias CEU) Középkortudományi Tanszékének munkájába is, amelyet annak alapításától fogva tanácsaival, kapcsolatrendszerével és kifogyhatatlan szellemi energiájával támogatott, mind a tanításban (az első tanév, 1993/94 óta), mind a kutatásban (részt vett a tanszéken formálódó vizuális gyűjtemény beindításában is). A kérdésnek szomorú aktualitást ad, hogy Marosi Ernő tartotta a tanszék utolsó budapesti tanévének középkori előadássorozatában a legutolsó *public lecture*-t „Remarks to the Question of the so called Monastic Schools of Architecture” címmel 2020. március 4-én (bár a sorozat még folytatódott volna, de a járványhelyzet miatt megszakadt és azóta online formát öltött).

Marosi Ernő beágyazottságát a középkortudományba az is jelzi, hogy rendszeres szerzője azoknak a *Festschrift*eknek is, amelyeket a rokon szakmák képviselőinek készítettek (Ferdinand Seibt, Kristó Gyula, Sz. Jónás Ilona, Bak János, Jelenits István, Horler Miklós, Zemplényi Ferenc, Détsy Mihály, Kenyeres Zoltán, Kubinyi András, Koppány Tibor, Vargyas Lajos, Székely György, Bálint Csanád, R. Várkonyi Ágnes, Klaniczay Gábor, Horváth István, Tóth Mária, Veszprémy László stb.). Nem riadt vissza attól sem, hogy alkalmasint történész kollégák középkori köteteit recenzálja (pl. Engel Pál, Fügedi Erik). Középkori (és egyéb) tárgyú interdiszciplináris konferenciákon rendszeresen képviseli a művészettörténészeket.

Ez a komplex megközelítés iránti nyitottság, a középkor sokféle, egymással összefüggő aspektusának felvállalása jellemzi az általa vagy az ő közreműködésével rendezett nagyszabású kiállításokat is, mint az 1978-as *Árpád-kori kőfaragványok*, még inkább az 1982-es I. Lajos- és az 1987-es Zsigmond-kiállítás, de a nagy nemzetközi kiállításokat is, mint az *Európa közepe 1000 körül*, amely éppen a budapesti helyszínen nyílt meg 2000-ben (hogy innen folytassa közép-európai körútját).

Ő maga egy 1987-ben készített akadémiai jelentésben, mely a *Budapesti Könyvszemle* (vállalt becenevén BUKSZ) egyik első, 1990/1-es számában *Interdiszciplinaritás a művészettörténetben* címmel meg is jelent, a komplex módszertani apparátust mint a művészettörténet-írás konstitutív részét fogta fel. „Az a komplexitás, amely számunkra a módszertani sokoldalúságban jelenik meg, nem öncélú sokoldalúság, hanem a historikum komplex jelenségeinek szemléleti követelménye.”

Marosi Ernő Szakács Béla Zsolttal és Takács Imrével az MTA székházában a 70. születésnapja alkalmából rendezett összejövetelen

© MÉM – MDK, Tudományos Irrattár

Talán nem függetlenül attól, hogy a művészettörténet mellett magyar szakot is végzett az egyetemen, e módszertani sokoldalúság egyik erős pillérért filológiai felkészültsége alkotja. Amellett, hogy a latin (és alkalmasint más vernakuláris) nyelvű források természetesen bukkannak fel szinte valamennyi írásában, önmagában is komoly interpretátori és szövegkiadói teljesítmény a középkori művészet olvasókönyve: ez a vállalkozás, melynek első változata 1969-ben látott napvilágot az *Európai antológia* méltán népszerű sorozatában (ez volt az akkor fiatal szerző első könyve), kétszeresére duzzadt három évtizeddel később, amikor 1997-ben a Balassi Kiadó megjelentette. A mű két kiadásának eltérései a szerző és a szaktudomány szemléletváltozását is híven tükrözi. Nemzetközi viszonylatban is párját ritkítja az ilyen koncepciózusan összeállított, eredetiből fordított forrásválogatás. Bár nem középkori témájú, de megemlítené, mivel az ünnepezt filológiai felkészültségét jól jelzi, hogy az 1988-as Vitruvius-fordításnak is ő volt az átdolgozója.

A filológiai gondosság sokszor filozófiai mélységekkel párosul. Marosi otthonosan mozog a teológia, esztétika, politikai gondolkodás, ismeretelmélet és a középkori szellemi élet számos más területén és annak szakirodalmában. A társtudományok képviselőinek elismerését is elnyerték azok az elemzése, amelyekkel a Képes Krónika egyes miniatúráit vagy Kolozsvári Tamás táblaképeit helyezte el a kor szellemi mozgalmaiban. Ez utóbbi írásai akadémiai doktori értekezésének részét képezték, amely már címével is jelzi elméleti irányultságát (*Realitás és esztétikai értékrend a 14–15. századi magyarországi művészetben*, 1989; hat évvel később könyv

Marosi Ernő Kollár Tiborral Zágrábban, 2006 © Foto: Mudrák Attila

formájában is megjelent *Kép és hasonmás. Művészet és valóság a 14-15. századi Magyarországon* címmel). Az elméleti kérdések egy másik spektrumát villantja fel „*A számok mértéke gyönyörködtet*”. *Mérték és arány a középkori művészetben* című írása (*Vigilia*, 1991).

Marosi Ernő művészettörténészként természetesen legszorosabban a történet-tudományhoz kötődik, ami diszciplináris felfogásából is adódik. Ez az egyes korszakok politikai viszonyainak, nemzetközi kapcsolatainak, a hazai hatalmi helyzetnek, a társadalmi változásoknak, mindenekelőtt a művészi megrendelésben meghatározó szerepet játszó vezető rétegek törekvéseinek figyelembevételével nemcsak a konkrét alkotások kontextualizálásához vitt közelebb, hanem olyan uralkodóportrék sorának megírását is eredményezte, mint Luxemburgi Zsigmondé vagy Mátyás királyé. Hozzájárulása kardinális volt a *Történelem – Kép* című 2000-es kiállításához is. Emellett az olyan részterületek, mint az egyháztörténet is fontos szerepet játszanak interpretációiban, sokszor érzékenyen követve a nemzetközi tendenciákat, amit a monasztikus reform vagy a koldulórendi törekvések művészettörténeti következményeinek levonása is jelez.

De nem áll tőle távol az olyan „földhözragadt” terület sem, mint az anyagi kultúra: egyik magyar szerzője volt a kremsi osztrák akadémiai intézet *Alltag und materielle Kultur* című 1991-es kötetének. Értőn olvassa és kritikusan használja a régészeti, épületrégészeti forrásokat – az, aki a középkori Magyarország építészeteről akar megtudni valamit, nem is tehet mást. Ugyanilyen alaposan bújja a levéltárakat, műemléki és múzeumi archívumokat is. Csak ilyen szilárd forrásbázisra építve lehetett eredményesen feldolgozni azokat a nemzetközileg is jelentős témákat,

Marosi Ernő 2019-ben, Beregszászon feleségével © Foto: Mudrák Attila

mint a kassai dóm építéstörténete, Esztergom és a korai gótika, a budai vár és szoborlelete vagy 2000 táján a Szent István-kori művészet kulcskérdései. Mindezt a hazai szakirodalomban korábban példátlan tudománytörténeti tudatossággal.

Marosi Ernő kutatásainak interdiszciplináris jellege mellett igen fontos jellemzője az internacionalitás. Munkássága nemcsak a magyar középkorkutatás szempontjából jelentős, hanem intenzív nemzetközi jelenléte az egész szakmánk és a magyarországi művészet általános megítélése szempontjából is eredményes. Felsorolhatatlan mennyiségű nemzetközi kutatásban és kiállításban vett rész, melyek eredményei külföldi konferenciák és publikációk garmadájában öltöttek testet. Rangos nemzetközi ösztöndíjai (kezdve a meghatározó fiatalkori béccsivel, majd a berlini és washingtoni stipendiumok) nemcsak a kutatott témák nemzetközi összefüggéseit segítettek felderíteni, hanem amerre járt, a hazai tudományosság jóhírére keltette – ezt, aki külföldi kollégákkal beszélt, megerősítheti. Ez a nemzetközi rálátás biztosítja, hogy, bár témáit rendszerint a magyarországi művészetből veszi, azokat minden esetben európai, ezen belül közép-európai horizonton helyezi el. Poliglott, és ezt hallgatóitól is elvárta: szemrebbelés nélkül adta fel elsőéveseknek is a releváns nemzetközi szakirodalmat, legyen az franciául vagy románul (ráadásul a vizsgán rá is kérdezett).

Marosi Ernő középkorkutatói sokoldalúsága az általa választott művészettörténeti témák széles skáláján is megmutatkozik. Ez a tematika kronológiailag a kopt művészettől és a karoling elefantsontoktól a középkor legkésőbbi fázisáig terjed, amihez hozzáveendő ennek mindenkori recepciója, legyen az reformkori oltárkép

vagy szecessziós templomtorony (hogy a középkortudományon belül maradjunk; de bibliográfiájának böngészői egészen más korszakokból is váratlan címekre bukkanhatnak). Témái felölelik a falusi templomokat éppúgy, mint a katedrálisokat és az uralkodói rezidenciákat, a királyi pecséteket csakúgy, mint a koronázási jelvényeket. Módszertanilag is rendkívül sokoldalú: egyforma virtuozitással használja az ikonográfia fortélyait (a „budapesti iskola” egyik meghatározó képviselőjeként), a stíluskritika eszközeit és a technikai megfigyeléseket. Módszertani sokoldalúsága azonban sohasem öncélú: eredménye mindig a középkori műalkotás középkori kontextusának felderítése.

Azt gondolhatnánk, hogy ez a felhalmozott tudás komplexitása révén csak a középkorászok szűk köre számára hozzáférhető. Az ünnepektől azonban nem zárkózott el az ismeretterjesztéstől és a szakmai eredmények népszerűsítésétől sem: kezdve az 1967-es *Az én múzeumom* füzetétől (ennek képecskéit, akkor még a szerző kilétéről mit sem tudva, gyerekkoromban én is buzgón ragasztgattam), az *Egyetemi Könyvtár* kötetein át az utóbbi évtizedek nagyobb összefoglalásaiig. Ráadásul legyen az diákoknak írt bevezetés vagy tudományos szintű értekezés, annak olvasása is szellemi kaland – szövegei tömörek, de mindig magyarosak és jól követhetők.

Marosi Ernő napjaink legtekintélyesebb és legismertebb magyar medievistája. Adja Isten, hogy még sokáig az legyen!